

מראה מקומות – מסכת שבת – בורר
בורר אוכל מתוך פסולת

1. שבת עד. "ת"ר היו לפניו" עד עד: "והטוחן"

היו לפניו שני מיני אוכלין, ובירר ואכל, ובירר והניח. רב אשי מתני: פטור, רבי ירמיה מדיפתי מתני: חייב. רב אשי מתני פטור, והא תני חייב! לא קשיא, הא - בקנון ותמחוי, הא - בנפה וכברה. כי אתא רב דימי אמר: שבתא דרב ביבי הוא, ואיקלעו רבי אמי ורבי אסי. שדא קמייהו כלכלה דפירי, ולא ידענאאי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור, אי משום עין יפה הוא דמכוין. חזקיה אמר: הבורר תורמוסים מתוך פסולת שלהן - חייב. לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור! - שאני תורמוסים דשלקיה ליה שבעא זימני, ואי לא שקלי ליה - מסרח וכפסולת מתוך אוכל דמי

2. שבת קלח. "משום מאי מתרינן ביה" עד "תני רמי בר יחזקאל"

משום מאי מתרינן ביה? רבה אמר: משום בורר. רבי זירא אמר: משום מרקד. אמר רבה: כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של בורר - נוטלאוכל ומניח הפסולת, אף הכא נמי - נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. אמר רבי זירא: כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של מרקד - פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה, אף הכא נמי - פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה

3. תוס' שבת עד. ד"ה בורר מתחלת התוס' עד "וקשה לרשב"א"

בורר ואוכל אוכל מתוך פסולת - משמע דאוכל מתוך פסולת אין דרך ברירה בכך וקשה דבריש פרק תולין (לקמן קלח). אמרי' מה דרכו של בוררבורר אוכל מתוך פסולת וי"ל דהתם בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה דהתם במשמר איירי

4. רמב"ן שבת עד. ד"ה והתניא חייב "ואיכא דקשיא ליה" עד סוף דבריו

ואיכא דקשיא ליה מהא דגרסינן בפ' תולין משמר משום מאי מחייב ואמרינן משום בורר מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת אף כאן נוטל אוכלומניח פסולת והכא אמרינן דדרך בורר ליטול פסולת מתוך אוכל, ולא קושיא היא, דהא אמרן שאף בבורר אוכל מתוך פסולת משכחת חיובא בנפהוכברה והתם נמי ה"ק אף אי אתרו ביה משום בורר התראתו התראה דאיכא בורר דדמי לה כגון אוכל מתוך פסולת, אבל בתוס' מתרצים בשאוכלמרובה על הפסולת דרך בורר לבורר (אוכל) [פסולת] ולהניח (פסולת) [אוכל] וכשהפסולת מרובה על האוכל דרך לבורר (הפסולת) [האוכל] ולהניח(האוכל) [הפסולת], ולא מסתברא דגבי שבת לעולם אסור לבורר פסולת ולהניח אוכל, ואע"ג דתרוייהו דרך בורר נינהו בשבת בהתירא טרחינן באיסוראלא טרחינן, ומאן דטרח באיסורא ובירר הפסולת הו"ל כבורר לאוצר שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב

5. חדושי הר"ן שבת עד. ד"ה ולבו ביום מתחלת דבריו עד "וא"כ רב המנונא"

ולבו ביום לא יברור אפילו אוכל מתוך פסולת ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת. שכן מצינו חיוב חטאת בבורר אוכל מתוך פסולת כדמוכחבפרק תולין דאמרי' משמרת משום מאי מתרינן ביה משום בורר מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת

אף כאן נוטל אוכל ומניח פסולת אבל לפישעה לאכול לאלתר כשהוא אוכל מתוך פסולת אינו אלא דרך אכילה דבהיתירא עסיק ואלו הי' פסולת מתוך אוכל אפי' לאכול לאלתר אסור דלעולם הוא דרך ברירה וחייב דבאיסורא עסיק. ומעתה לא תיקשי לרב המנונא הא דפ' תולין דהא איהו הוא דאמר דבורר ומניח אוכל מתוך פסולת דוקא כדילאכול לאלתר דאין דרך ברירה בכך, וכן פי' הרא"ה ז"ל וכן פירשנו למעלה

6. בית יוסף או"ח שכ"א (עמוד תמ"ט בטור מכון ירושלים) "גרסינן בירושלמי" עד סוף

הסימן

גרסינן בירושלמי פרק כלל גדול (ה"ב) האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כד מפרך ברישיה (שמפרר ראשי השומים) חייב משום דש כד מבחר בקליפייתא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר וכתבו סמ"ג (לאוין סה יג:) וסמ"ק (סי' רפב ע' רפה) והתרומה (סי' רכ) דאפילו הכי אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתרהווא דירושלמי לא מיירי בקולף לאכול לאלתר אלא בקולף להניח כמו שפר"ח וכן כתבו הגהות בפרק כ"ב (ד"ק הי"ב) ורבינו ירוחם כתב בחלק ח' (עזע"ג) שמה שאסר בירושלמי להסיר קליפתו דוקא כדי לשחקו אבל אם מסיר לו הקליפה כדי לאכלו כך מותר וכן הדין בבצלים קטנים וכן כתב בעלהתרומה כדי לאכלו מיד מותר ורבינו פרץ כתב דוקא מעט מעט אבל לקלוף קיבוץ גדול יחד נראה כבורר ואסור עכ"ל רבינו ירוחם

7. ביצה יג: "תנן התם המקלף" עד "אלא אי איתמר"

תנן התם: המקלף שעורין מקלף אחת ואוכל, ואם קלף ונתן לתוך ידו - חייב. אמר רבי אלעזר: וכן לשבת. - איני? והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי, כסי, ורבי חייא מקלפא ליה דביתהו כסי, כסי

8. באור הלכה שכ"א, י"ט ד"ה לקלוף

לקלוף וכו' - עיין במ"ב והוא מהב"י בשם הירושלמי דיש בזה משום מלאכת בורר ומה * שכתב הרמ"א אסור לקלוף לאו דוקא א"נ משום דרצה לאשמועין דלאלתר אפילו לכתחלה שרי. ולכאורה יש לדקדק דכיון דקולף בכלל בורר הוא ליתסר אפילו לאכול לאלתר דהא מי שקולף תפוחים ושומים ובצלים נוטל הפסולת ומניח האוכל וכבר נתבאר לעיל בסימן שי"ט דפסולת מתוך אוכל אפילו לאלתר חייב ונראה דכיון דא"א בענין אחר ודרך אכילתובכך לא מקרי פסולת מתוך אוכל שאינו אלא לאכול התוך וכל שהוא לאלתר שרי אבל להניח אסור דלא עדיף מאוכל מתוך פסולת [מאמר מרדכי] ואיולהקשות על דברי הראשונים [הלא המה התרומה והסמ"ג והמרדכי] שהעתיקו דברי הירושלמי הנ"ל דקולף חייב משום בורר להלכה מהא דאיתאבביצה י"ג ע"ב רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי וזה לא מסתבר לחלק בין קליפת שעורים לקליפת שומים ובצלים י"ל דשם מיירי בדעתו לאכול לאלתראך לפלא על הרמב"ם שהשמיט האי דינא דירושלמי לגמרי ולא הזכירו כלל ולולא דברי קדשם של הראשונים הנ"ל היה נ"ל ליישב דברי הירושלמי הנ"ל לבאופן נאות וממילא היה ניחא דעת הרמב"ם שהשמיטו והוא בהקדם מאי דאיתא בגמרא הנ"ל המקלף שעורים מקלף אחת ואוכל [דהוי אכילתעראי ופטור ממעשר] ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב א"ר אלעזר וכן לשבת איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי אלא כי איתמר דר"א אסיפא איתמר המולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד ואוכל וכו' מתקיף לה ר' אבא בר ממל ורישא למעשר אין לשבת

לא ומי איכא מידי וכו' ומתרץ שם במסקנאאת קושיתו דכמו דמעמיד ערימה בביתו פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה [היינו מלאכת אומנות] ה"נ לענין קולף הרי דס"ד דגמרא וכן ס"ל לר"א בר ממל דקולף הוא בכלל מלאכה כמו לענין מעשר ובודאי דאין לחלק לפ"ז בין לאלתר לאחר זמן ונוכל לומר דזה היה דעת הירושלמי ויהיה הטעם משום בורר ושלא כדברי רש"י דהוא משום דש וע' בתוס' אבל לפי המסקנא דבבלי דקולף פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה לא הוי ע"זשם מלאכה כלל ואפילו בדעתו לאכול לאחר זמן דומיא דמעמיד ערימה בבית דפטור בכל גווני מטעם זה וכן בכל מקום דאיתא בש"ס פטור משום מלאכת מחשבת ודאי דבכל גווני פטור דלא הוי מלאכה כלל וא"כ ה"ה בענינו לענין קולף ובעלמא בורר פסולת מן האוכל שאני דמקרי מלאכת מחשבת דבורר מין אחד מחבירו ומה דשרי שם לאלתר דדרך אכילה בכך כנלע"ד לולא דברי הראשונים הנ"ל. ודע דדברי רבינו פרץ המובא בב"י שכתב דדוקא מעט מעט אבל קיבוץ גדול נראה כבורר מוקשה מאד מהא דסוגיא הנ"ל דרב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי דוחק לומר דכסי כסי הוא ג"כ בכללמעט מעט ואפשר דמטעם זה השמיטו הרמ"א ולא העתיקו להלכה

9. מגן אברהם שכ"א, ס"ק ל'

ל (פמ"ג) אסור לקלוף - משום בורר וא"כ אף תפוחים אסור לקלוף להניח כמ"ש סי' שי"ט ס"ג

פמ"ג באשל אברהם מתחלת דבריו עד "אם פותח"

ל) אסור. עיין מ"א. צריך עיון, דקליפת התפוחים רוב העולם אוכלין אותו כך בלא הדחק, ואפילו להניח יש לומר דשרי, עיין [סימן] שי"ט [מ"א] אות ג', וקליפי רובין ומיאריין יש לומר כך

10. באור הלכה שי"ט, ד"ה מתוך

מתוך אוכל וכו' - וכ"כ הר"ן בפרק כלל גדול בשם ר"ח וכתב הרה"מ שכן הסכים * הרמב"ן ושכן נראה מן ההלכות [לא ידעתי מנין לו דילמא האדהביא הרי"ף להא דתורמוס היינו שהוא חייב לאחר זמן ואוכל מתוך פסולת אף לאח"ז שרי ולכאורה משמע דתוספות מפרשי הכי דבד"ה ולא ידענאוכו'. מפרשי מה דקאמר שם אי משום דסבר אוכל מתוך פסולת אסור היינו לאחר זמן וממילא מה דקאמר גמרא אח"כ לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור היינו ג"כ בלאחר זמן וע"ז דחי הגמרא דתורמוס כפסולת מתוך אוכל דמיא ומימרא דאביי דמחייב לאחר זמן קאי אפסולת מתוך אוכל וכונראה מקושית אביי שם ע"ש ואולי כונת הרה"מ הוא מדקאמר הרי"ף סתם דהבורר תורמוס חייב ולא פירש ש"מ דבכל גווני מיירי וצ"ע] וכ"כ בסמ"ג גוסמ"ק כ"ז הביא בב"י שם וכן נראה ג"כ מדברי הרא"ש וכ"כ הריטב"א והמאירי וראיתי בספר מאמר מרדכי שכתב על סעיף זה וז"ל מכאן נראה ברור דמה שנוהגין בסעודות גדולות וכיוצא לקרוע הדג מגבו ולהסיר השדרה שבאמצע דיש ליזהר בשבת מלעשות כן דהו"ל בורר פסולת מתוך אוכל דחייבאפילו באלתר אלא יניח השדרה שם ולא ישליכנה לחוץ וכן יזהר כל אדם שלא להשליך עצמות הבשר לחוץ אלא בדרך אכילה דהיינו עצם שיש עליוקצת בשר יאחז בו לאכול ממנו ולהשליכו אח"כ מידו [מלשון זה משמע דאף בעת האכילה גופא צריך ליזהר שלא להפריש העצמות מן הבשר ולהשליכו לחוץ רק אחר שכבר קלף הבשר ואכל יכול להשליכו אבל לא ברירא דבר זה וכמו שכתבנו למעלה] ואותו שאין

עליו בשר אל יגע בו אלא יאכל הבשר והעצמות ישארו בקערה ואח"כ ישליכם אם ירצה עכ"ל והנה אין העולם נזהרין כלל לדקדק בזה דהיינו לא מיבעיא בעת האכילה גופא דבזה אפשר שלא נוכל למחות בידם דיש להם על מי לסמוך וכנ"ל אלא אף קודם האכילה וכגון האנשים ונשים שמכינים המאכל להביא להשלחן ג"כ אין נזהרין כלל וקולפין העצמות מעל הבשר מקודם וא"כ נכשלין באיסור חיוב חטאת. ואמרת לחפש עליהם זכות דהיינו לא מיבעיא אם העצמות רכיכי וראויים ג"כ לאכילה דמצוי הוא דאף לאחר שמפרידם חוזר ואוכלם דבודאי אין שם פסולת עליהו כלל אלא אפילו אם הם קשים והוא משום כיון דהעצמות והבשר הם בחבור אחד שייך בעניננו מה שהביא המ"א בסימן תק"י בשם היש"ש לענין לזים ובטנים שנשתברו ועדיין הם בקליפתן דאף לענין בורר מין אחד הוא ואין שם פסולת עליו ובאיזה הענין שמתקן האוכל מתוך השומר תקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו עכ"ל [ואף שדחה המ"א דברזה מהא דכתב הב"י בסוף סימן שכ"א בשם הירושלמי דהקולף שומים ובצלים חייב משום בורר דחיתו היה רק מה שסתם היש"ש וכתב דאין שם מלאכה עליו ומשמע אפילו שכונתו היה בזה אלאחר זמן ולזה השיג מהא דהקולף שומים וכו' אבל לאלתר גם המ"א מודה דאין שם בורר עליו כדאיתאשם בב"י גופא דלאכלן לאלתר מותר לקלוף שומים ובצלים ובזה מתורץ ג"כ דברי המ"א מהשגת הא"ר] ואף הכא נמי תיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם מלאכה עליו אפילו כשקולף וחולץ העצמות מעל הבשר ובלבד שיהיה לאלתר וכמו שם לענין קולף שומים ובצלים אף דגם שם הקליפה הוא פסולתאפ"ה קי"ל בסוף סימן שכ"א דהיכא דקולף כדי לאכול לאלתר דמותר וע"כ משום דלאלתר אין שום פסולת על הקליפה אלא תיקון אוכלא בעלמא ואינדומה לפסולת דעלמא שהוא פסולת גמור שהוא נפרד מן האוכל משא"כ זה שהוא מחובר ביחד עם האוכל וה"נ בעניננו היכא דכונתו לאכול לאלתר אמרינן דתיקון אוכל בעלמא הוא ואין שם פסולת עליהו כיון דעדיין לא נפרדו ומחוברים ביחד וזה דוחק לומר דדוקא שם סובר היש"ש כן משום שקליפת אגוזים הוא שומר לפרי וכן קליפת השום דז"א דהיש"ש מדמה איסור ברירה לאיסור טלטול המוזכר שם ברא"ש וטור ובאיסור טלטול מחלקשם הרא"ש והטור בהדיא בין עצמות לזה משום שהעצמות כבר נפרדו משמע דבלא נפרדו דינו כמו אגוזים ואין להקשות על דברינו מהא דאיתא בסימן שכ"כ ס"ה דר"ת אוסר בבוסר לסחוט בתוך הקדרה של מאכל משום דבוסר בעצמו אינו ראוי לאכילה וא"כ הו"ל כבורר אוכל מתוך פסולת אלמא דאף שהבוסר בעצמו לכתחלה הוא עצם אחד שמחובר בו אוכל ופסולת ביחד אפ"ה שם בורר עליו משום דבסוף נברר אחד מחבירו וה"נ דכוותיה ויש לדחותמכמה טעמי אחד דהא כתב שם בא"ר בשם שכנה"ג דהמקיל כדעה הראשונה דמתיר אף בבוסר לא הפסיד ואפילו לדעת ר"ת משמע בתוספות דף קמ"ד ע"ב ד"ה חולב דאיסורו הוא משום דש ולא משום בורר וע"ש בבה"ל מש"כ בזה ועיין באבן העוזר שכתב דאף הר"ן שהעתיק דה"ל כבורר אוכל מתוך פסולת ג"כ כונתו דה"ל כדש ודבר זה בודאי לא שייך בעניננו. היוצא מכל הנ"ל דבעת האכילה גופא המקיל וקולף העצמות מן הבשר בודאי לא נוכל למחות בידו ואפילו לתקן קודם אכילה באופן זה ג"כ לדעת הרמ"א והמהרש"ל דרך אוכלא הוא אם כונתו לאכול הבשר לאלתר ויש לצרף לזה ג"כ דעתאיזה מן הראשונים שהובאו בברכי יוסף שסוברין דלאלתר מותר אף פסולת מתוך אוכל ואף דרבים המה האוסרים וכנ"ל ולכן לא פסק בשו"ע כוותיהו"מ בענין זה דבלא"ה יש הרבה סברות להקל וכנ"ל לא נוכל למחות ביד הנוהגין להקל אבל לתקן דבר זה אלאחר זמן כמו שנוהגין בסעודות גדולות יש לזהר מאד וכמו שהבאנו לעיל בשם המאמר מרדכי ודומיא דלקלוף שומים

ובצלים דאסור אלאחר זמן וכדאיתא בסוף סימן שכ"א ע"ש. וכ"ז בעצמות שיש עליהם בשר אבל אותם העצמות שאין עליהם בשר כלל יש ליזהר שלא לבררם ולהשליכם מעל הקערה קודם האכילה דהו"ל פסולת מתוך אוכלדשייך בו ברירה אפילו בלא לתר אלא יטול הבשר והעצמות ישארו בקערה וכמו שכתבנו למעלה בשם מאמר מרדכי. ואם קשה לו לדקדק בזה ימצוץ בפיו מעט כל עצם קודם שמשליכו לחוץ דשוב אין שם פסולת עליו כנ"ל

11. חזון איש או"ח נ"ד, ג' ד'

12. אגרות משה או"ח א' קכ"ה מתחלת דבריו עד ד"ה ובדין קרואים
בענין פירוק אגוזים, ובפירות מלוכלכים אם מותר לרוחצן בשבת י"ב תשרי תשי"ג. מע"כ ידי הרה"ג ר' בנימין זאב צוקער משיבת בית מדרש עליון בספרינג וואלי הנה מה שאסור לפרק אגוזים מתוך קליפתן הירוקה אינו מטעם שכיון שיש שם ב' קליפות יהיה על העליונה דין מפרק כדכתב ידידי, אלא משום דקליפה הירוקה אינה עשויה להשאר עם האגוז ולכן הוא כמו הדגן מן השבלים שאין דרכן להשאירן עם הדגן וכמפורש זה בח"א כלל י"ד סעי' א' עיי"ש

ולכן הקליפות שדרכן להשאר עם הפרי אין בהם מפרק וכן מפורש במ"ב ס"ק כ"ד שמותר לשבר הקליפה הקשה ולקלוף גם הקליפה הדקה שעלה אגוז גופא עיי"ש ובפירות מלוכלכין באבק אם יש איסור לרוחצן מדין בורר כמו שאסור לשרות הכרשינין במים להסיר הפסולת וכתב במ"ב שה"ה תפוחי אדמה וכה"ג שכתב ידידי שכמדומה שאין העולם נוהגין כן, הנה האיסור בורר אף שהוא ברירת הפסולת שאסור אפילו לאלתר פשוט שכיון שא"א ליקח האוכל ודרך אכילה הוא לרוחץ הפסולת מותר כדי לאכול לאלתר כמו דמותר לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר כדכתב בבאור הלכה /או"ח/ בס"ס שכ"א עיי"ש

ומה שרוחצין העולם פירות הוא רק בכה"ג כשמביאין הפירות לאוכלם תיכף וגם ברוב הפעמים רחיצת הפירות הוא רק ליתרון בעלמא דהרבה בנ"א אוכלין אותם גם בלא רחיצה ואז ליכא איסור כמו יין ומים צלולין שיש בהן קצת קיסמין דקין שראויין לשתות בלא"ה שמותר אף במשמרת אף שהוא דרך בורר לשיטה הא' בסעי' י' שהלכה כן ועיין במ"ב שהוא מחמת שראוי לרוב בנ"א וכוונתו אף שלמפונקין אין ראויין ואף הרמב"ם שאוסר במשמרת יודה בכאן דטעמו הוא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול כדאיתא במ"ב ס"ק מ"א וברחיצה לא שייך זה ותפוחי אדמה הם מלאים אבק ועפר שלרוב בנ"א ואולי לכולם אין ראויין בלא רחיצה לכן אסור כיון שאינו לאכול לאלתר

וה"ה כה"ג אם הוא באופן שאין ראויין לרוב בנ"א יהיו אסורין אם לא יהיה לאכול לאלתר

וקצת היה נראה לע"ד דרק ליתן לתוך כלי שיש בו מים כדאיתא בכרשינין שזה הוא מעשה בורר כהא דמדיח ושולה בביצה דף י"ד וכדכתב איסור זה במג"א סק"ט ובח"א כלל ט"ז סעי' ו' שאסור ליתן לתוך המים אבל ליתן עליהם מים ואינו נותנם בהמים הוא דרך רחיצה ולא דרך בורר, ורחיצה לאנאסר בפירות כמו שלא נאסר בכלים וקצת ראייה לזה למה שסברי האחרונים דגם בכל דבר שייך בורר והביאו ראייה מברירת

קנים לעשות חלתא ברש"ישבת דף ע"ד עיין בח"א סעי' ה', ומ"מ הא מפורש בשבת דף קי"ח דמותר להדיח קערות כשאפשר שיצטרך להם אף מערבית לשחרית אלמא דרחיצתכלים מהלכלוכים שעליהם אין זה שייך לבורר וא"כ ה"ה רחיצת פירות אין להיות שייך לבורר.

ופשוט שבקערות אף שאין ראוין לכל אדם מותרין להדיחן.
לכן אפשר הוא מטעם דבארתי דרק ליתן במים הוא מעשה בורר ולא ליתן עליהם מים וצ"ע לדינא אבל מה שראוי לרוב בנ"א אף שהוא משחרית לאחר המנחה, ומה שאינו ראוי אבל הוא לאכול לאלתר מותר לרוחצם בכל אופן בבורר ורק בזה נוהגין לרחוץ